

CUDNY (401) *ai*

cudny (355), **czudny** *a.* **cudny** (46).

comp i sup (50 + 21) -cudniejszy (71); -ejszy (5), -(e)jszy (66). *sup* *nâ-* (15), *nâj-* (6); *nâ-* *BierEz*, *OpecŻyw*, *PatKaz I*, *PatKaz III* (2), *Leop*, *BielKron* (2), *RejZwierc*, *ModrzBaz* (2), *ZbylPrzyg* (2); *nâ-* : *nâj-* *Górndworz* (2 : 6); *nâ-* (12), *n(a)-* (3); *nâj-* (6).

sg m N **cudny**, **cudniejszy**, **nâcudniejszy** (58). \diamond *G* **cudného**, **cudniejszego** (9); -ého (1), -(e)go (8). \diamond *D* **cudniejsz(e)mu** (1). \diamond *A* **cudny**, **cudniejszy**, **nâjcudniejszy** (11), **cudn(e)go**, **cudniejsz(e)go** (3). \diamond *I* **cudnym**, **cudniejszym** (9). \diamond *L* **cudnym** (1). \diamond *V* **nâcudniejszy** (1). \diamond *f N* **cudnâ**, **cudniejszâ**, **nâcudniejszâ** (75); -â (50), -(a) (25). \diamond *G* **cudn(e)j**, **cudniejsz(e)j**, **nâcudniejsz(e)j** (22). \diamond *D* **cudnej**, **cudniejszej** (2); -ej (1), -(e)j (1). \diamond *A* **cudnâ**, **cudniejszâ**, **nâcudniejszâ** (40). \diamond *I* **cudnâ**, **cudniejszâ** (10). \diamond *L* **cudn(e)j** (5). \diamond *n N* **cudné**, **cudniejszé** (20); -é (1), -(e) (19). \diamond *G* **cudn(e)go**, **cudniejsz(e)go** (21). \diamond *A* **cudné**, **cudniejszé** (12); -é (1), -(e) (11). \diamond *I* **cudnym** (3). \diamond *L* **cudnym** (2). \diamond *pl N m pers* **cudni** (3). *subst* **cudné**, **cudniejszé**, **nâcudniejszé** (27); -é (5), -(e) (22). \diamond *G* **cudnych**, **nâcudniejszych** (28). \diamond *A m pers* **cudn(e)** (3), **cudnych** (1); -(e) *GrzegŚm*; -(e) : -ych *BierEz* (2 : 1). *subst* **cudn(e)**, **cudniejsz(e)** (15). \diamond *I m* **cudnymi** (1) *BielKron*, **nâjcudniejsz(e)mi** (1) *Górndworz*. *f* **cudn(e)mi** (3). *n* **cudnémi** (7) *BielKron* (4), *RejZwierc*, *KochPij*, *CiekPotr*, **cudnymi** *SkarŻyw* (2); ~ -émi (1), -(e)mi (6). \diamond *L* **cudnych** (5).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Bardzo piękny; doskonały, nadzwyczajny, wyborny; dobry; pulcher Murm, Mącz, Calag, Cn; formosus Murm, Mącz, Calep, Cn; speciosus Murm, Cn; decorus, lautus, perpulcher Calep, Cn; aureolus, aureus, candidus, nitidus, pulchellus, putus, visendus Cn (401) : Murm 66; MurzOrt Bv; Quanto nunc formosior videre quam dudum, Iáko mi sie dâleko teraz cudnieyfzym zdałz niż przed tym. Mącz 338b, 247b, 330c, 470c; Calag 424a, b, 425a; Calep 135b, 292a, 430a, [587]a, 788b.

a. *Piękny pod względem fizycznym; bellus, bellatulus, formaster, mundulus Cn (302) : Nyewyáftá cudna á poczliwa/ ma być fíanowanâ nád wlfytki ine znâmienitŕŕŕe dâry. March¹ A3 [idem March³ Vv]; Až sie też Xântus przygodził/ Bo po târgu w ten czâs chodził: Vžrzał dwu młodziêncu cudnych/ A Ezopâ w poŕzodku ich BierEz Bv; Ryś z liŕzkâ niegdy sie gadał/ Slâchectwem sie iey przekládał: Iákom ia cudney rodziny/ Vkâzuiâ me pŕtrociny. BierEz I2v; O ptâku wŕzech nacudnieyfzy/ Y nád pawâ slâchetnieyfzy BierEz K3, A4v, Bv, B2v, B3v, E4v (21); Iâ który^m iest nâtzudnieyfŕy miedzy ŕyny ludŕkami [!]/ będe dzis iako trędowaty. OpecŻyw 102; Panij iedna [...] z miłóci k niemu przyŕtâpila/ ij podala mu chuŕtę tzudnâ dlâ vtrzeniâ. OpecŻyw 137v, 46; PatKaz I 1 [4 r.], 11v; a criŕtus byl myedzy ŕyny ludzkymy nacudnyeyfzy przeto y czyalo panny bylo czudne koja czudnoŕcz zalezy wuyłokofczy/ w farbye/ w yakofczy/ wczlonkow czudnym poŕtauyenyu PatKaz III 118, 91, 108v, 118 [2 r.], 118v [3 r.], 119 [2 r.] (25); HistJóz A3, B [2 r.], Bv [2 r.], B2, B3 [3 r.], B3v [2 r.]; Tež tak ŕama miętkâ iedziona ŕurowo/ pŕeć czudnâ daie themu człowiekowi koji iey częŕtho pożywa FalZioł I 82b; [wódkâ] Melankolijâ y flegmę trawi A prawie człowiekha odmładza y czudnieyfze⁸⁰ czini FalZioł II 10d; Tedy ma być malowana iaka rzecz czudnym malowaniem na lewâ ŕtronę FalZioł V 44v, +2, †3f [2 r.], I 29d, 39b, 93a (22); BielŻyw 35; GlabGad A3, N3 [2 r.], P8; March² D2v; Thakže Athila wrocil sie do Pannoniey/ á gdy sie tham ozeniał iednâ pannâ*

barzo czudną [...] niemoczą kthorą zową Apoplexia zdechł nagle. *MiechGlab* 57; *BielRozm* 6, 9, 28; *KlerWes* A2; Bárdoz fluży cudni mietz podle mego boku/ takież też gromádá drew podlie mego płotu. *March*³ V8v, Vv; *WróbŻółt* V8; *RejRozpr* H3v, I3v; a dołthanyefchli czo czudnego thedi do mnye przyniefz ya thobye zaplaczą. *LibMal* 1544/90v [*idem*] 91; *RejKup* d5v, e8; theż fie kochamy w mieyfcah pięknych lefnych y przywodach cudnych/ ná ktorich roskofzne pienie ptakow flyżemy. *HistAl* I7v, A3; *BielKom* A4v, F4 [2 r.]; Abowyem dzyewká cudna choć vboga wflákże ma nyemáło połágu gdy cnotę ma. *GliczKsiąż* Q2, P7; Ano więc zacną pánią iáki piecuch brudny/ Rychley czáfem obłápi niźli drugi cudny. *RejWiz* 41, 4, 8, 45 *marg*, 119v; *Leop Iudic* 5/30, 1. *Reg* 16/12, *Cant* 1/14; *RejZwierz* 26v, 62v; A perel ieft wielkich czudnych okrąglicz orianfkich niemalo *WyprKr* 14; *BibRadz Gen* 6/2, 3. *Esdr* 4/18, *Matth* 13/45; *OrzRozm* R; Ale iż byłą cudnego vrodzenia Sará/ przeto boiác fie by go o nię Egipcianie nie zábili/ powiedáł iá być fwoiá fioftrą. *BielKron* 11; [*Diskordia*] pobudzoná z zázdrości w gniew/ wrzuciłá miedzy nie złote iáblko/ ná ktorym było nápiáno/ co godnieyfzey y cudnieyfzey ma być dano. *BielKron* 21v; Poczęłá Wenus od Marfa Kupidá cudnego *BielKron* 24; ktory fie ná bocech ma ścięgác złotemi fznurámi w złote pierścienie závłoczác/ po kráioch bránowány perlámi y złotem y kámięmi cudnymi *BielKron* 34; oblecz fie miła coró w cudne odzyenie *BielKron* 53; A drugie [*niewolniki*] zwláfzczá co nacudnieyfzey formy álbo obliczá/ obracáiá ná brzydliwe vczynki oklefniwfzy ie/ thák iż rzadki ktory żyw zoftáne. *BielKron* 261v; Przywiedźiono mu tedy pułtorá tyfiácá pániem co nacudnieyfzych możono náleść Boiárfkich *BielKron* 429v; odmieniliłmy fie w cudnieyfze fzáthy *BielKron* 456v; Potym ná wyfep Kámárán/ gdziełmy Sol bárzo piékná widzieli/ iż nigdym cudnieyfzey nie widziáł. *BielKron* 457v, 17, 18v, 21, 21v [3 r.], 24 (62); *KochSat* A2; Apta membrorum compositio, Cudny wzroft. *Mqcz* 310b; Ná Wsí/ máło ludzi cudnych/ dla grubych pokármow/ á ciężkiew prace. *SienLek* 30v, 29, 30v, 112v; żeś w.m. ftára/ przywiedzie mie kthemu/ że w.m. Anyołom równá/ czynić będę/ ktore/ Bog naidawniew fтворzył/ á przed fię fą naicudnieyfzemi. *GórnDworz* Q5v, Gv, G2, N5v, P8, V5v (11); *HistRzym* 4v; *RejPos* 42v; *BielSat* D3; *GrzegŚm* 6, 43; Bo ácz dobre ieft írebro fámo przez fię/ ále iefzcze cudnieyfze będzie y zacnieyfze/ kiedy go y tám y lám przyżłóci. *RejZwierc* 21v; A nacudnieyfzy koń gdy go ízpetańá á zdrapaná guniá zákryiá thedy y oízpetniemie *RejZwierc* 54, 13v, 47, 71, 84v, 89v (9); *BielSpr* 47v, 48; *BudBib Gen* 6/2, 41/18, *Dan* 4/12, 21; *ModrzBaz* 49, 56v; *Oczko* 5, 10, 32v; *SkarŻyw* 100; Zkąd możem to rozumieć/ że im kto cudnieyfzy/ Tym nieiáko byc muśi Bogu podobnieyfzy. *KochDz* 106; *KochPieś* 21; *PudłFr* 70 [2 r.], 71; *ArtKanc* E9; ale widzę zbroinego ludu ykonnego dosyc cudny *Poczet ActReg* 60; Caestus – Opáfsanie, iákie cudnienie [!], niewiefzczie. *Calep* 149b, 127a; Groch w fułzá ma bydź młócon: bo íkoro wmięknie/ z cudnego zádny. *GostGosp* 50, 98 [2 r.], 106, 132, 168; *GostGospPon* 170; *WyprPl* B; Y róza y lilia y chwiołki złócone/ Tymby cudnieyfzá bárwą były opátrzone. *WitosłLut* A5v, A3v [2 r.]; *CiekPotr* 27 [2 r.]; Murárzá vczy murowác iáfkołká/ Málárzá cudnych gwexow vczá ziołká *KlonFlis* E3, C4v; *SapEpit* A4; Wielka światłóść wynikłá w choinowym borku/ Ná pieńku nowoćiętym/ ná cudnym págorku. *KlonWor* 46; Ale y ty o tym wiedz/ żeć ieft nacudnieyfza Czarna fzátá/ twoiemu ftanu przyftoynieyfza. *ZbylPrzyg* Bv, B4.

Tłumaczenie etymologii hebrajskiego imienia Noemi (1): nie zóvcie mię Noemi (to ieft cudna) ále Mará/ to ieft gorzka *BielKron* 53.

W przeciwstawieniach: »cudny ... szkarady« (3): ieftlis czudny będziez wnet szkaradi *BielŻyw* 170, 110; *Mącz* 134a.

»cudny... szpatny« (3): A między młodzieńce cudne/ Poftáwił ftworzenie fzpátne. *BierEz* Bv, B3; *GliczKsiąż* P8v.

W charakterystycznych połączeniach: *cudny(-a, -e) barwa* (5), *białagłowa* (4), *blonie*, *budowanie*, *chusta*, *ciało* (5), *cor(k)a* (3), *członki*, *drzewo* (2), *dwor*, *dzieweczka* (2), *dziewka* (12), *figura*, *forma*, *gałęzie*, *garniec*, *gweks*, *jagody*, *kamień*, *koń* (2), *krolowa*, *krowa* (4), *kwiatek*, *las*, *lico*, *liście*, *ludzie* (2), *łożnica*, *malowanie*, *maść*, *matka*, *miasto* (2), *miecz*, *młodzieniec* (4), *niewiasta* (6), *oblicze*, *odzienie* (4), *oko*, *opasanie*, *osoba* (2), *pagorek*, *panna* (8), *perła* (2), *persona* (2), *pierś*, *pierze*, *piorko*, *plecz*, *pleć* (3), *poczet*, *pokrowiec*, *ptak* (4), *rękawica*, *rodzina*, *ryba*, *sęd*, *sierść*, *syn(aczek)* (2), *szat(k)a* (4), *szkapa*, *sklenica* (2), *tarcz*, *twarz* (4), *urodzenie* (2), *wej(ź)rzenie* (4), *wody*, *woł* (3), *wosk*, *wrona* (2), *wzor*, *(w)zrost* (4), *ziemia*, *żwirzę*, *żona* (5); *cudny na ciele*, *na obliczu*.

Przysłowia: czo cudne to też dobre bywa *GlabGad* N3; Mowią też wyęc ták/ co łłpetnego to y złego/ á co cudnego tho też dobrego. *GliczKsiąż* P8v.

Nie wżycy ktorzy fą cudni/ Závłze bywáią rozumni *BierEz* I; Kruku miły wieręs cudny/ Aleś bárzo nierozumny. *BierEz* K3; *Caput vacuum cerebro*, *Proverb*. *Cudny ále głupi*. *Mącz* 37d.

Dobra niewiáftá á cudna ieft okrálá mężowi fwemu. *March*¹ A3 [*idem*] *March*³ T8v.

mnieyfza biada ieft szkaradą żonę mieć niżli cudney ftrzedz *BielŻyw* 110.

Wyrażenia: »cudna krasa« (1): Piłze też Auicenna iż kto chce mieć cudną krałę na twarzy pożyway częłto fig *GlabGad* I6.

»cudna rzecz« [*szyk* 4 : 2] (6): Cudna rzecz ieft byały czepiec ná głowie niewiełcicy. *March*¹ A3 [*idem* *March*³ Vv]; *FalZioł* V 10; *March*³ Vv; *Leop Ioel* 3/5; *WitośLut* A5v; *KlonFlis* C3v.

»cudna uroda« [*szyk* 3 : 2] (5): Iazon fyn Alłfoná brátá Pelleálá krolá Tefállickiego/ był młodzyeniec wielkicy cudney vrody y vdátney síły *BielKron* 53v, 71, 302, 450v; *Forma stata et uxor*ia, *Wczefzna vrodá* nie názbýt cudna/ á nie fzkáráda też. *Mącz* 134a.

Szeregi: »dobry i (a) cudny« (5): *March*¹ A3; *GlabGad* I8v; *March*³ T8v; Bo áczci ieft dobre frebro fámo przez fię/ ále lepłze y cudnieyfze kiedy będzie pięknie pozłocono. *RejZwierc* 148; *ReszList* 154.

»cudny i foremny« (1): Piłze o nim Herodotus/ iż máiąc żonę bárzo cudną y wzroftu fubtylnego/ powieđał káždemu o iey ciáłu bárzo cudnym y foremnym *BielKron* 100.

»gładki i cudny« (1): Byála głowá gładka y cudna yeft kołcyoł nád wychodem zbudowány. *GliczKsiąż* P8v.

»cudny i ozdobny« (1): Co widzimy zrozmaitych á zrozlicznych żyoł y kwiatkow/ ktorzy łłát y bárwy dáleko cudnieyfłfe y ozdobnieyfłfe fą/ niż kyedy Sálomonow rozum *GliczKsiąż* F.

»cudny i rozkoszny« (2): A ták niewiáftá widząc drzewo y owoc iego przed oczymá cudne y rołkołzne/ rwálá owoc z drzewá zákazánego á iádlá y Adámowi podálá *BielKron* 1v, 294.

»cudny i urodziwy« (1): iż poiął zá małżonkę Zowkę corę Iwáná Kłiążęcía Kijowłkiego fynowcá fwego od Andrzejá brátá fyná/ cudną y vrodziwą/ látá 1422. *BielKron* 385v.

»wdzięczny i cudny« (1): chodzilá w złotym odzyeniu świetlno/ wdzięczney y cudney perfony/ wieku młodego/ chędogość s cnotą záchowáiąc. *BielKron* 132v.

»cudny i wspaniły« (1): Orzeł iey rzekł/ froczko miła/ Cudnaś dofyć y wfpániła *BierEz* O3.

»cudny, (albo) żadny« [szyk 2 : 2] (4): *BierEz* B3; Cżemu według czudney albo żadney śprawy paznochtow ludzie poznawamy dobrej albo złej complexiey. *GlabGad* D4v; Wfzakoż ciało takie albo owakie, żadne albo czudne, żnamionuie też dużę dobrą albo złą *GlabGad* L8; *BielKron* 8. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 4 r.].

b. *Doskonały, dobry, najwyższej jakości; miły, przyjemny; eximius Mącz, Cn; pulcher Mącz; electus, liberalis Calep; candidus, elegans, festivos, lepore et venustate affluens, luculentus, non inelegans, perelegans, scitulus, scitus, venustulus, venustus Cn (85) : BierEz* Mv; Tedy więcey będą wáżné wczynki dobre ij święte/ niżli flowa wielkie a tżudné. *OpecŻyw* [192], 187v; Cudnych obyczajow byla kozdemu śwą ofoblyuofzczyą myla *PatKaz III* 122v; *BartBydg* 156b; *FalZioł* V 110v; Na ořtátku czudną modlitwę czyni. *WróbŻołt* Z4, Y2, dd4; *RejJóz* E5v marg; Paweł vřlifałwzy zadrzwiamj cudne rořwiazanie Kupczowo dobrze mu thuffi *RejKup* p6; Hiřtoria o Ziwoocie y żnámienitich řpráwach Alexándra Wielkiego krola Macedońskiego/ kthora w řobie wiele cudnych przykřáđow zamyka *HistAl kt*; Cudna mowá żłońnikowá pełná iest fáłřzu/ á chytrořci/ á obłędnych náuk. *LubPs* I4v marg; *RejWiz* 24v, 40 marg, 76, Cc8v; *RejŻwierz* 121v; *BibRadz* I 273v; Potym gdy dwa bořzkowie pořwárzyli řie o řpiewanie cudnieyřze wierřzow/ Phebus á Pán/ dáli řie ná rořłádek Midářowi krolowi iáko bogátemu/ řkazał niepráwie zá Pánem przeřiw Phebuřowi. *BielKron* 26; ále chcecieli řie zwyciężyć/ pořlicie bliřko ich wořřká řwoie dzyewki cudne/ w pięknych řzátach przyřtroione/ áby řie młodzyeńcom ich wmiáły zákázáć á przycięgáć k řobie cudnemi řłowy *BielKron* 43, 57v, 59v [2 r.], 242v, 246, 342, 451, 467v; *GrzegRóżn* I3v, I4; Pulchra mors, Cudna řmierć/ To yeřt wczřiwa/ chwalna. *Mącz* 330c, 102d; *Prot* A4v; *SarnUzn* [F]2; *RejAp* 54v; zwłářczá iř wczřeni ludzie ták powiedáia/ że to naycudnieyřza mowá/ kthora iest podobna pięknemu piřániu *GórńDworz* F3v; thák iř niemiáło iuř być ná řwiecie/ nicz bácznieyřzego/ nic czudnieyřzego/ nic dobrotliwřzego/ nic godnieyřzego miłości/ nád tego młodzieńcá. *GórńDworz* M8, F4, F5 [2 r.], F6v, F7 [3 r.], G6 (14); *RejPos* 44v marg, 213, 309; *BiałKat* 361; *RejŻwierc* 25v, 91v, Aaav; *BudBib Cant* 4/3; *BudNT przedm* c5; *PapřPan* Q2v; *ModřBaz* 130v; Dořpáć cudna Conditia. *Oczko* [41]v; Tedy go Káľphurnius poruczył nieiákiemu Ařteriuřzowi prořzác: áby go cudnymi řłowy zmiękczył. *SkarŻyw* 147, 187; *WerGořc* 244; *PudłFr* 49; *Calep* 356a, 598b; ále to nácięřřza bywa/ kiedy ludzie iáwną lekkořc cudnemi řłowy zdobia *KochPij* C; Przypátruiác řie twéy cudnéy pořtáwie/ Drugiby przyřięgł/ ižeř mu iuř práwie/ Biáďář mnie ná cię *KochFrag* 23; *GořCast* 39; *ZbyľPrzyg* B4.

N sg f w funkcji orzecznika (1): Ale y to cudna/ że ci ktorzy do wiáry chrzeřcijáńřkiey ták z pogáńřtwá iáko y z řydowřtwá przychodzą/ w iednym domu o řobnie [!] řá chowáni *ReszHoz* 128.

Tytuł (1): Rořpráwá czudna á tych czářow bárzo potrzebna/ o vřługowániu řłowem Bořym w Kořciele iego řwiętyym *RejPosRozpr* b3.

W charakterystycznych połączeniach: cudny(-a, -e) farba, głos (3), język, kondycja, książki, kształt, list, modlitwa (2), mowa (3), nauka, obyczaj, ogródek, perfumy, piskanie, pochłębstwo, podobieństwo, pokój, pokrywka, postaw(k)a (4), postępek, pożytek (2), przewisko (2), przykład, psalm, robota (2), rozmowa, rozprawa, rozwiązanie, sława, słowo (9), stan, śmierć, śpiewanie, urodzenie (3), wonia, wykład, wymowa.

Wyrażenie: »cudna rzecz« [szyk 8 : 1] (9): *BierEz* P3v; *OpecŻyw* 43v; V kogo głowa miąffza z fzyroką twarzą. Taki bywa barzo fmiąły, dowcipny, czudnych rzeczy żądaiąci, tajemny *GlabGad* M7, N3v, N8, O, O2; Aleć cudna ieft rzecz bárzo miłowác w dobrej rzeczy ząwždy [*Bonum autem amulari in bono semper*] *BibRadz Gal* 4/18; *BudBib Eccli* 20/4.

Szeregi: »cudny i ozdobny« (1): Pifał theż żywot y fprawy onego Iozephá żydowfkiego Pátriárchy czudnemi y ozdobnemi fłowy *RejZwierc* Aaav.

»cudny a wdzięczny« (1): Niewiafta będzie zbawiona przes rodzenie vcziwych dziątek/ iefly wierzy/ o iako czudne á wdzieczne panu Bogu cznotliwe vrodzenie. *SeklKat* L.

Synonimy: *chędogi, foremny, krasny, kształtny, nadobny, ozdobny, piękny, przepiękny, prześliczny, śliczny, wdzięczny; a. gładki, urodliwy, urodny, urodziwy; b. chwalny, dobry, miły, niepospolity, osobliwy, sławny, udatny, wyborny, wzięty, zawołany, znamienity.*

Cf [**CUDORNY**], **NIECUDNY**

ZZa